

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Rapport

Culturele Veranderingen 2012

Onderzoeksdocumentatie

Moniek Coumans

Josien Knops

Projectnummer 210436

Dataverzameling/ Sector Inkomen Arbeid en Sociale samenhang (SAL)
30 augustus 2013

kennisgeving De in dit rapport weergegeven opvattingen zijn die van de auteurs en komen niet noodzakelijk
overeen met het beleid van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	4
1.1 Doel van dit document	4
1.2 Definities, acroniemen en afkortingen	4
1.3 Referenties	4
2 Doel, achtergrond en geschiedenis van het onderzoek.....	5
2.1 Doel	5
2.2 Geschiedenis van het onderzoek	5
3 Data verzamelen (waarnemen)	6
3.1 Steekproef.....	7
3.1.1 Steekproefkader en doelpopulatie	7
3.1.2 Verhuizingen	7
3.1.3 Steekproefontwerp	7
3.1.4 Steekproefbewerking	9
3.2 Benaderingsstrategie	10
3.3 Vragenlijstonwikkeling	11
3.4 Instructie	12
3.5 Veldwerk.....	12
3.6 Invoer	14
4 Verwerken (data processing)	15
4.1 Proces	15
4.2 Bestandsopbouw, controles en oplevering	19
4.3 Controleren en uniformeren waarneemdata	19
4.4 Typen.....	20
4.5 Verrijken	22
4.6 Afbakenen statistische respons	22
4.7 Afleiden.....	23
4.8 Maken tabellen, aggregeren.....	25
4.9 Statistisch beveiligen	25
4.10 Output van verwerken	25
5 Inhoudelijke analyses en weging	26
5.1 Trendbreukanalyse	26
5.2 Non respons analyse	26
5.3 Wegen.....	26
5.4 Controleren tabellen: plausibiliteitsanalyse	29
6 Afronden onderzoek.....	30
Bijlage I.....	31

1. Inleiding

1.1 Doel van dit document

In dit document wordt verslag gedaan van de onderzoeken Culturele Veranderingen in Nederland (CV) 2012 en SCP Leefsituatie Index (SLI) die gecombineerd werden uitgevoerd. De voorbereiding, dataverzameling en verwerking van de gegevens werden gedocumenteerd. Dit document dient als naslagwerk voor onderzoekers die meer inzicht wensen in de achtergronden van het onderzoek en in het tot stand komen van de analysebestanden.

1.2 Definities, acroniemen en afkortingen

Begrip	Omschrijving
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CV	Culturele Veranderingen
Face-to-face	Interviewers bezoeken respondenten aan huis
GBA	Gemeentelijk Basisadministratie
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SLI	SCP Leefsituatie Index

1.3 Referenties

1. Goris, G (maart 2011), Verhuizingen Strategie, CBS, Heerlen
2. Berkel C. van Goris., J. Gouweleeuw, Y.Ivanova en E. Vondenhoff (2010). Steekproefontwerp Culturele Veranderingen 2010, BPA nr.-, CBS, Heerlen, 25 juni 2010.
3. Janssen B. (2013). Onderzoeksdesign onderzoek Culturele Veranderingen in Nederland en SCP Leefsituatie Index 2012, versie 1.0, BPA nr.- CBS, Heerlen, 26 februari 2013.

2. Doel, achtergrond en geschiedenis van het onderzoek

2.1 Doel

Het onderzoek Culturele Veranderingen in Nederland (CV) en SCP Leefsituatie Index (SLI) die gecombineerd werden uitgevoerd, is een 2-jaarlijks onderzoek dat in 2012 in een samenwerkingsproject werd uitgevoerd door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Doel van CV is vaststellen welke opvattingen “de Nederlander” heeft over samenleving en cultuur en hoe deze in de loop der tijd zijn veranderd. Doel van SLI is het ontwikkelen van een indicator om de sociale leefsituatie van Nederland in kaart te brengen en het monitoren van de ontwikkeling van de sociale leefsituatie van de Nederlandse bevolking. De onderzoeken liggen aan de basis van veel onderzoek uit het werkprogramma van het SCP. Door het CBS zullen de data vooral worden gebruikt ten behoeve van het speerpunt Sociale Samenhang.

2.2 Geschiedenis van het onderzoek

CV is gestart in 1975, jaarlijks herhaald vanaf 1978 met uitzondering van 1982, 1984 en vanaf 2000 tweejaarlijks herhaald. CV2012 is het 27e onderzoek in de reeks, door het CBS uitgevoerd in samenwerking met het SCP.

3. Data verzamelen (waarnemen)

Bij de onderzoeksopzet is uitgegaan van de volgende randvoorwaarden, die zijn afgeleid op basis van de overeenkomst tussen CBS en SCP en de standaard CBS-werkwijzen:

CV werd uitgevoerd van september 2012 tot en met februari 2013. SLI werd uitgevoerd van september 2012 tot en met maart 2013.

CV werd face-to-face uitgevoerd. Aan respondenten van CV van 18 jaar of ouder werd gevraagd of ze bereid waren om een schriftelijke vragenlijst voor SLI in te vullen.

Respondenten die bereid waren de schriftelijke vragenlijst voor SLI in te vullen ontvingen een incentive ter waarde van vijf euro.

De doelpopulatie van CV bestond uit alle Nederlands sprekende personen die 16 jaar of ouder waren, die in Nederland wonen, en die deel uitmaken van particuliere huishoudens. Voor CV is de institutionele bevolking, dat zijn personen in inrichtingen, instellingen of tehuizen, niet geënquêteerd. De doelpopulatie voor SLI bestond uit de doelpopulatie voor CV met daaruit weggelaten personen van 16 of 17 jaar.

Het CBS streeft naar een respons van 54,4% berekend op de uitgezette steekproef voor de face-to-face benadering van CV. Er werden tenminste 2.000 responsen gerealiseerd op de schriftelijke vragenlijst voor SLI er van uitgaande dat 90% van de respondenten van CV in aanmerking komt en bereid is om deel te nemen aan SLI en 85% van de achtergelaten schriftelijke vragenlijsten daadwerkelijk waren teruggestuurd naar het CBS.

SCP en CBS stelden in overleg de inhoud van de vragenlijsten en de vraagformuleringen vast.

Hierbij werd zo veel mogelijk rekening gehouden met de eerder door het SCP gebruikte vraagformuleringen.

De gemiddelde duur van de face-to-face vragenlijst voor CV bedroeg maximaal 50 minuten.

Over de gemiddelde duur van de schriftelijke vragenlijst voor SLI waren geen afspraken gemaakt.

De interviewers werden geïnstrueerd via e-learning. SCP werd betrokken bij de opzet van de instructie.

Aan iedere te benaderen persoon werd vóór de eerste face-to-face benadering een aanschrijfbrief verstuurd met daarin het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek. De aanschrijfbrief werd door het CBS en SCP in overleg opgesteld. Aan respondenten werd medegedeeld dat het om een gezamenlijk onderzoek van CBS en SCP gaat, en dat de gegevens voor publicaties van zowel SCP als CBS worden gebruikt.

In het steekproefontwerp werd een clusteromvang toegepast zodanig dat het clustereffect op belangrijke uitkomsten van CV acceptabel was en dat interviewers voldoende steekproefelementen toegewezen kregen. De clusteromvang werd in overleg met SCP vastgesteld.

Het databestand voor CV en SLI is op 2 juli 2013 door het CBS aan het SCP geleverd.

SCP ontving maandelijks een standaard voortgangsoverzicht met daarin de veldwerkresultaten per maand en totaal. Bij tegenvallende veldwerkresultaten is samen met SCP naar herstelmaatregelen gekeken.

3.1 Steekproef

3.1.1 Steekproefkader en doelpopulatie

De doelpopulatie van CV bestond uit alle personen van 16 jaar of ouder die in Nederland woonden en deel uitmaakten van particuliere huishoudens. Bij personen waarvoor tijdens de dataverzameling bleek dat zij de Nederlandse taal niet of onvoldoende spreken, werden geen interviews afgenomen. Deze steekproefpersonen werden beschouwd als kaderfouten. Bij het trekken van steekproeven uit de bevolking gebruikt het CBS steekproefkaders van personen en van adressen. Deze steekproefkaders worden samengesteld op basis van persoons- en adresgegevens afkomstig uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) waarin de gemeentelijke bevolkings-administratie is opgenomen. Jaarlijks worden nieuwe steekproefkaders aangemaakt, die geen overlap hebben met de steekproefkaders uit voorafgaande jaren. De steekproefkaders worden voortdurend geactualiseerd met GBA-informatie over verhuizingen, geboortes en sterfte. Steekproeven waar de persoon de trekkings-eenheid is, worden getrokken uit het steekproefkader van personen. Op basis van de persoonsgegevens kan de doelpopulatie worden onderscheiden. Voor CV 2012 zijn personensteekproeven getrokken uit de personensteekproefkaders die het CBS gebruikt voor de personensteekproeven in 2012 en 2013.

3.1.2 Verhuizingen

Hoewel steekproeven zo kort mogelijk voor aanvang van de waarneemperiode werden getrokken was niet te voorkomen dat het adres in de GBA niet juist bleek te zijn omdat de steekproefpersoon was verhuisd. Werd naar aanleiding van een terugontvangen brief of door de interviewer aan-huis geconstateerd dat een steekproefpersoon niet meer woonachtig was op het opgegeven adres, dan werd dit geregistreerd. Voor steekproefpersonen van wie een verhuizing binnen Nederland was vastgesteld, werden opnieuw de NAW-gegevens opgevraagd bij de GBA. Als er een ander dan het oorspronkelijke adres werd verkregen dan werden de betreffende steekproefpersonen vervolgens opnieuw benaderd op het nieuwe adres. Volgens de standaard verhuizingsstrategie (zie referenties: 1) worden verhuizers die waargenomen waren in juli, augustus en september telefonisch herbenaderd in december en face-to-face in januari. Verhuizers die gevonden waren in oktober, november en december werden in maart telefonisch herbenaderd en in april face-to-face. Voor CV konden verhuizers alleen face-to-face worden waargenomen. Indien de verhuizingsstrategie werd gevolgd, konden alleen verhuizers die in september waren waargenomen worden herbenaderd aangezien de veldwerkperiode voor CV van september tot en met februari loopt. De mogelijkheid tot herbenaderen was daarom zodanig beperkt dat ervoor is gekozen om verhuizers niet her te benaderen. Omdat op de Waddeneilanden geen interviewers woonden, werd op deze eilanden niet face-to-face geënquêteerd.

3.1.3 Steekproefontwerp

Het steekproefontwerp voor CV 2012 was een zelfwegend tweetrapssteekproef-ontwerp met deelgemeenten als primaire eenheden en personen als secundaire eenheden. In stedelijke gebieden is een deelgemeente ongeveer gelijk aan een wijk, terwijl in landelijke gebieden een deelgemeente vaak overeenkomt met de gemeente zoals die bestond vóór de gemeentelijke fusies in 1998.

Het steekproefontwerp in de eerste trap was van het gestratificeerde type, waarbij de deelgemeenten waren ingedeeld naar de kenmerken coropgebied en interviewerregio. In ieder stratum waren via een systematische steekproef deelgemeenten getrokken met kansen evenredig aan het aantal personen van 16 jaar of ouder per deelgemeente. Tevens was voor elke geselecteerde deelgemeente het aantal te trekken personen berekend. De tweede trap was een random steekproef van personen van 16 jaar of ouder in de geselecteerde deelgemeenten, met omvangen zoals vastgesteld in de eerste trap. Omdat voor CV maandsteekproeven waren getrokken, was ervoor gezorgd dat in elke maandsteekproef alle personen op de eerste dag van de betreffende maand minstens 16 jaar zijn. De belangrijkste kenmerken van het steekproefontwerp zijn in Tabel 1 weergegeven.

Tabel 1. Kenmerken steekproefontwerp, CV 2012

Type steekproef	gestratificeerde tweetrapssteekproef
Frequentie	6 perioden: sep, okt, nov, dec, jan, feb
Kenmerken 1ste trap	
Stratumindeling	interviewerregio × coropgebied
wijze van trekking	systematische steekproef met ongelijke kansen
Steekproefeenheden 1ste trap	deelgemeenten
Kenmerken 2de trap	
wijze van trekking	aselecte steekproef
Steekproefeenheden 2de trap	personen
Te trekken steekproefomvang	889 per periode
Uit te zetten steekproefomvang	801 per periode
Clusteromvang	6 personen per deelgemeente

De aantallen te trekken personen per stratum waren evenredig met de aantallen personen van 16 jaar of ouder volgens de GBA per stratum. Het gewenste aantal te trekken personen per deelgemeente was vooraf bepaald en voor iedere deelgemeente gelijk. In navolging van CV 2010 was deze zogenoemde clusteromvang zes. Voordelen van clusteromvangen groter dan een zijn dat reiskosten omlaag gaan en dat interviewers voldoende steekproefpersonen in behandeling krijgen om goed bekend te raken met het onderzoek. Een nadeel van clusteromvangen groter dan een is dat foutenmarges van doelvariabelen groter worden als personen in eenzelfde deelgemeente ongeveer dezelfde antwoordpatronen hebben. Bij het ontwikkelen van het steekproefontwerp van CV 2010 was uitgerekend dat dit zogenoemde clustereffect voor uitkomsten van CV acceptabel was bij clusteromvang zes, zie [referenties: 2]. Voor deelgemeenten die met kans een waren geselecteerd, de zogenoemde zelfselecterende deelgemeenten, was het aantal te trekken personen aangepast tot het product van de steekproeffractie (quotiënt van steekproefomvang en populatieomvang) en het aantal personen van 16 jaar of ouder in de betreffende deelgemeente. Voor alle andere deelgemeenten kan het aantal te trekken personen iets afwijken van de clusteromvang. Dit komt door afrondingen.

Op deze manier ontstond een zelfwegende steekproef. Dit betekent dat de insluitkans, dat is de kans dat een persoon wordt geselecteerd, voor elke persoon hetzelfde is. Voor elke persoon is de insluitkans gelijk aan de steekproeffractie.

Volgens het onderzoeksdesign voor CV 2012, zie [referenties: 3], waren respondenten van CV die 18 jaar of ouder zijn, geworven voor deelname aan het onderzoek SCP Leefsituatie Index (SLI) 2012. Bij deze respondenten waren een papieren vragenlijst achtergelaten. Het was de bedoeling dat minstens 2.000 personen een ingevulde SLI-vragenlijst naar het CBS terugsturen.

De te trekken steekproefomvang zoals vermeld in Tabel 1 was als volgt berekend. Onder de aannames dat 54,4% van de uitgezette steekproef respondeerde voor CV, dat 90% van de CV-respondenten tot de doelpopulatie van SLI behoorde en bereid was aan SLI deel te nemen, en dat 85% van die personen de schriftelijke SLI-vragenlijst daadwerkelijk invulde en retourneerde, moest de uit te zetten steekproefomvang voor CV minstens $2.000 / (0,554 \times 0,9 \times 0,85) = 4.806$ personen bedragen. De uit te zetten maandsteekproefomvang moest dus minstens $4.806 / 6 = 801$ personen zijn.

Er was voor gekozen om per maand 801 personen uit te zetten. Bij de steekproef-bewerking ging een deel van de getrokken steekproef verloren. (zie paragraaf steekproefbewerking). De ervaring leerde dat voldoende personen voor uitzet overbleven als 1,11 keer de benodigde uit te zetten steekproefomvang werd getrokken. Dat waren dus $801 \times 1,11 = 889$ personen per maand. Toch zijn voor de zekerheid ten behoeve van de maanden in 2012 iets meer personen geselecteerd.

Bij de gekozen clusteromvang kwamen 437 van 651 deelgemeenten in de steekproef terecht. Per maand waren 124 deelgemeenten in de steekproef vertegenwoordigd, waarvan er 21 elke maand in de steekproef voorkomen.

3.1.4 Steekproefbewerking

De steekproef waarvoor de dataverzameling in een bepaalde maand werd uitgevoerd, werd ongeveer zes weken van tevoren getrokken. Dus half juli werd de steekproef voor dataverzameling in september getrokken, half augustus werd de steekproef voor dataverzameling in oktober getrokken, enzovoort. Aansluitend op de trekking werden de steekproeven bewerkt. Deze bewerking begon met het verwijderen van steekproefpersonen

- die de afgelopen 12 maanden in een andere CBS-steekproef voorkwamen,
- die tot de institutionele bevolking behoorden,
- op de Waddeneilanden,
- in hoogbouw binnen de postcodegebieden 1102, 1103 en 1104 van De Bijlmer,
- met onvolledige of onbekende adresinformatie.

Vervolgens werden de adressen van de overgebleven steekproefpersonen in de zogenoemde screeningsbakken geplaatst. Hierdoor werden zij en hun huisgenoten de komende twaalf maanden niet benaderd voor andere CBS-onderzoeken. Daarna werden de steekproeven ad random uitgedund tot de gewenste uit te zetten omvang van 801 personen per maand. Tot slot werden bij de uit te zetten steekproefpersonen telefoonnummers gezocht opdat de interviewers de benaderingsstrategie optimaal kunnen uitvoeren. In Tabel 2 is de steekproefverantwoording opgenomen.

Gedurende de waarneming van CV was besloten de uit te zetten steekproef in februari met 360 personen te verhogen van 801 naar 1.161 personen. Daartoe zijn de uit te zetten aantallen per deelgemeente zoals vastgesteld in het steekproefontwerp met de factor $1.161 / 801 = 1,45$ verhoogd.

Tabel 2. Steekproefverantwoording per waarneemperiode, CV 2012

	sep	okt	nov	dec	jan	feb	totaal
Getrokken	914	898	897	897	889	1.290	5.785
Niet beschikbaar voor uitzet	79	96	74	82	77	106	514
In eerdere CBS steekproef	57	72	64	64	60	83	400
Institutionele bevolking	0	0	0	0	0	0	0
Gebied buiten waarneming	0	9	0	2	6	3	20
Adresgegevens onjuist	22	15	10	16	11	20	94
Beschikbaar voor uitzet	835	802	823	815	812	1.184	5.271
Uitgedund (restant)	34	1	22	14	11	23	105
Uitgezet	801	801	801	801	801	1.161	5.166
Met telefoonnummer	474	453	468	468	410	642	2.915
Vast nummer	405	378	393	404	353	533	2.466
Mobiel nummer	69	75	75	64	57	109	449
Zonder telefoonnummer	327	348	333	333	391	519	2.251

3.2 Benaderingsstrategie

Alle steekproefpersonen voor CV werden face-to-face benaderd. Toegepast op CV zag deze benaderingsstrategie er in grote lijnen als volgt uit:

- De adressen in een maandportie ontvingen voorafgaand aan het eerste bezoek een zogenoemde aanschrijfbrief waarin het bezoek van de interviewer werd aangekondigd en het doel van het onderzoek werd toegelicht.
- In een maandportie werden alle steekproefadressen in de eerste helft van de betreffende maand ten minste één keer bezocht. Werd de beoogde respondent thuis aangetroffen dan probeerde de interviewer een afspraak te maken voor een interview zodanig dat een spreiding van de responsen in de tijd werd bereikt.
- Bij de eerste drie vergeefse bezoeken werd een kaartje achtergelaten. Vanaf het derde bezoek probeerde de interviewer telefonisch contact te leggen met de beoogde respondent om een afspraak te maken voor een interview. De interviewer bleef ondertussen het adres bezoeken. Na zes vergeefse bezoeken werd een adres niet meer benaderd, tenzij bij het zesde bezoek een harde afspraak was gemaakt voor een interview.
- Een adres kon uitsluitend worden afgeboekt met als eindresultaat 'geen contact' na zes vergeefse bezoeken, die gelijkmatig waren gespreid over de gehele veldwerkperiode van een maand.

Aan respondenten van CV van 18 jaar of ouder was de vraag gesteld of ze bereid waren een schriftelijke vragenlijst voor SLI in te vullen. Indien de respondent bereid was dit te doen heeft de interviewer een schriftelijke vragenlijst voor SLI inclusief retourenvelop overhandigd. Daarnaast ontving de respondent een incentive ter waarde van vijf euro. De respondent stuurde de ingevulde vragenlijst terug naar CBS. Wekelijks werden CV-respondenten geselecteerd waarvan 1 week na het achterlaten van de schriftelijke SLI-vragenlijst bij het CBS geen schriftelijke vragenlijst was afgeboekt. Aan deze respondenten werd een rappelbrief verstuurd met het verzoek om de schriftelijke vragenlijst als nog in te vullen en te retourneren. 1 keer per steekproefportie werden respondenten waarvoor na het eerste rappel nog geen schriftelijke vragenlijst was afgeboekt opnieuw gerappelleerd. Alleen voor de februari steekproef werd hiervan afgeweken. Aangezien het veldwerk in maart was afgerond, was voor de februari steekproef minder tijd beschikbaar om te rappelleren en is gekozen om al een week

na het laatste eerste rappel het tweede rappel uit te sturen. Aan de tweede rappelbrief werd een nieuwe schriftelijke vragenlijst toegevoegd.

3.3 Vragenlijstontwikkeling

Voor de vragenlijst van CV 2012 is de vragenlijst van CV 2010 als uitgangspunt genomen. In 2010 is het split-half design gehanteerd, dit betekent dat er twee varianten van de vragenlijsten zijn ontwikkeld.

Voor de vragenlijst 2012 geldt als geheel, dat het split-half design verwijderd werd; overal in de vragenlijst is variant B (CV 2010) de nieuwe standaard. Dit betekent ook dat er nog maar 1 versie van het antwoordkaartenboekje zou komen.

Het blok over de "Achtergrondvragen" was in zijn geheel herzien: de onderwijsvragen werden vervangen door de nieuwe standaardvragen van het CBS en Bedrijf Werknemers, Bedrijf niet-werknemers en Beroep werden verwijderd.

Verder werden in diverse blokken vragen verwijderd en nieuwe vragen toegevoegd. Deze 'nieuwe' vragen kwamen nagenoeg allemaal uit voorgaande jaargangen van CV en werden nu weer gesteld omdat bepaalde onderwerpen weer actueel waren. Zo werd aan het blok "Eigen leven, welvaart en sociale zekerheid" een aantal vragen toegevoegd over de financiële crisis, globalisatie en bijbehorend gevoel van machteloosheid. In het blok "Geloof" werden vragen toegevoegd over informele vormen van geloof. In het blok over "Vertrouwen en Samenleving" kwam een aantal opinievragen over informalisering. Aan het blok "Positie van allochtonen" werd een nieuw vragenblok toegevoegd, de zogenaamde temperatuurvraag. Aan respondenten werd gevraagd op een thermometer van 0-100 aan te geven hoe hij / zij dachten over bepaalde bevolkingsgroepen. Het vragenblok kwam uit internationaal beeldvormingsonderzoek.

Het blok over "Indruk vraaggesprek" werd verwijderd, omdat deze data niet meer werden gebruikt.

Het uitgangspunt was dat de vragenlijstduur van CV 2012 ongeveer gelijk bleef aan die van CV 2010.

Op de voorkant van de schriftelijke SLI vragenlijst werd door de interviewer de interviewdatum, de identificatie van de waarnemingseenheid en het interviewnummer genoteerd. Het geslacht en de geboortedatum moesten door de respondent zelf worden ingevuld op de eerste pagina van de vragenlijst. De koppeling tussen SLI en CV vond plaats door middel van een zogenaamd 11-nummer. Dit 6-cijferige nummer + volgletter werd op de voorkant van de SLI vragenlijst gedrukt. De interviewer zal dit nummer intoetsen bij de wervingsvraag voor SLI in de CV-vragenlijst.

Ook voor de schriftelijke vragenlijst geldt dat hier en daar vragen werden verwijderd en nieuwe vragen werden toegevoegd. Er kwamen twee varianten, die alleen op het laatste blok "Morele Vraagstukken" van elkaar verschilden. De interviewer bepaalde zelf wie welke variant kreeg, de bedoeling was dat deze random werden verdeeld over respondenten.

Aan het blok "Woning en Woonomgeving" werd een aantal vragen toegevoegd over de woning en woonomgeving van de respondent. Ook aan het blok "Tevredenheid" werd een aantal vragen toegevoegd. Het blok "Vrienden en Kennissen" kreeg nieuwe vragen, maar ook werden twee vragen verwijderd. Dit gold ook voor de blokken "Zelfbeeld", "Vrijtijdsbesteding" en "Bezittingen en Inkomsten". Het blok "Opvoeding" (bestond uit 1 vraag) werd in zijn geheel verwijderd, "Platteland in Nederland" werd korter. Aan het blok "Homoseksualiteit" werd een vraag toegevoegd tot welk geslacht de respondent zich aangetrokken voelde. Na deze vraag volgde een nieuw blok, genaamd "Transgenders", met diverse stellingen.

3.4 Instructie

Er werden 190 interviewers getraind in medewerking verkrijgen van respondenten. De opleiding CV/SLI bestond uit een papieren handleiding, een elektronische oefenvragenlijst met een papieren oefenscript en een online module. Voor het ontwikkelen van de online module is samengewerkt met Up-Learning, dit bedrijf heeft gezorgd voor de e-learning module en voor de opnames en montage die hierin geplaatst zijn.

De instructie bestond uit verschillende onderdelen:

Videomateriaal: waaronder een introductiefilm over de verschillende onderwerpen die bij CV aan bod komen, interviews met ervaren CV-interviewers en moeilijke interviewsituaties. Fora met betrekking tot overhaalargumenten, overhaalstijl en het omgaan met gevoelige onderwerpen. Hierbij werd uitleg gegeven door SCP over het belang van deze (soms) moeilijk te stellen vragen. Een film over SLI en de mogelijkheid voor de interviewers om de eigen Leefsituatie Index te berekenen.

3.5 Veldwerk

Er werd wekelijks een CV voortgangsrapportage geleverd ten behoeve van Interviews. Na afsluiting van elke waarneemperiode, is in de 1e week van de daaropvolgende maand, een voortgangsoverzicht van de veldwerkresultaten geleverd, uitgesplitst naar maand en met het totaal over alle waarneemperiodes. SCP werd aan de hand van de maandelijkse voortgangsoverzichten geïnformeerd over voortgang van het onderzoek.

Met het SCP was contractueel vastgelegd dat er 2.000 responsen op de SLI vragenlijsten werden gerealiseerd. Om de 2.000 responsen op SLI te kunnen behalen, was voor CV een responspercentage van 54,4%, (2616 volledige responsen) op de uitgezette steekproef als uitgangspunt genomen. De uitgezette steekproef op maandbasis was 801 steekproefelementen. Daarnaast werd er vanuit gegaan dat 90% van de CV-respondenten in aanmerking kwam en bereid was om de schriftelijke SLI vragenlijsten in te vullen en dat 85% van de achtergelaten SLI vragenlijsten daadwerkelijk werden ingevuld en geretourneerd. Om de afgesproken responsen te realiseren, bleek het noodzakelijk om responsverhogende acties in te zetten. Uit het veldwerk van september tot en met december 2012 werden een aantal respondenten via de face-to-face benadering herbenaderd. De totale steekproef van februari 2013 bedroeg 1161 steekproefelementen.

Na afsluiting van elke veldwerkperiode werd er een responsoverzicht over de betreffende maand opgeleverd. Tabel 3 bevat de respons¹ van Culturele Veranderingen en tabel 4 de respons van de SCP Leefsituatie Index.

---

¹ Het responspercentage dat als uitgangspunt werd gebruikt om de afgesproken responsen op de SLI-vragenlijsten te halen, wordt berekend door de volledige respons te delen op de uitgezette steekproef. Dit wijkt af van de berekening van het responspercentage voor de non-responsanalyse van CV. Dit wordt berekend door de volledige respons te delen op de uitgezette steekproef minus de kaderfouten minus niet bruikbaar.

Tabel 3. Respons Culturele Veranderingen												
Responsoverzicht CV Cum												
woensdag 5 december 2012				maandag 4 februari 2013				maandag 4 februari 2013				
September 2012				Oktober 2012				November 2012				
	Aantal	Aantal	%		Aantal	Aantal	%		Aantal	Aantal	%	%
Uitgezette steekproef	801				801				801			
Kaderfouten	54		6,7%		55		6,9%		46		5,7%	
OP overleden		2		3,7%		3		5,5%		2		4,3%
OP verhuisd naar buitenland		6		11,1%		5		9,1%		2		4,3%
Niemand komt in aanmerking als OP		0		0,0%		0		0,0%		0		0,0%
OP onbekend		9		16,7%		13		23,6%		2		4,3%
Instelling/tehuis		7		13,0%		7		12,7%		6		13,0%
Taalbarrière		30		55,6%		27		49,1%		34		73,9%
Steekproef excl. kaderfouten	747		100,0%		746		100,0%		755		100,0%	
Administratieve nonrespons	44		5,9%		48		6,4%		39		5,2%	
Onbewerkt retour		4		0,5%		2		0,3%		0		0,0%
Onvolledig bewerkt retour		8		1,1%		14		1,9%		7		0,9%
OP verhuisd in Nederland		32		4,3%		32		4,3%		32		4,2%
Anders(bijv. laptop gestolen)		0		0,0%		0		0,0%		0		0,0%
Respons	436		58,4%		449		60,2%		446		59,1%	
Volledig		423		56,6%		441		59,1%		442		58,5%
Partieel		0		0,0%		0		0,0%		0		0,0%
Afgebroken		13		1,7%		8		1,1%		4		0,5%
Non-Respons	267		35,7%		249		33,4%		270		35,8%	
Weigering		235		31,5%		214		28,7%		223		29,5%
Geen contact		13		1,7%		7		0,9%		17		2,3%
Geen gelegenheid tijdens veldwerkperiode		19		2,5%		28		3,8%		30		4,0%
Streng respons*			52,8%				55,1%				55,2%	
Tabel 3 Respons Culturele Veranderingen (vervolg)												
Responsoverzicht CV Cum												
donderdag 3 januari 2013				maandag 4 februari 2013				dinsdag 5 maart 2013				
December 2012				Januari 2013				Februari 2013				
	Aantal	Aantal	%		Aantal	Aantal	%		Aantal	Aantal	%	%
Uitgezette steekproef	801				801				1161			
Kaderfouten	44		5,5%		43		5,4%		61		5,3%	
OP overleden		2		4,5%		3		7,0%		1		1,6%
OP verhuisd naar buitenland		1		2,3%		6		14,0%		7		11,5%
Niemand komt in aanmerking als OP		0		0,0%		0		0,0%		0		0,0%
OP onbekend		8		18,2%		3		7,0%		8		13,1%
Instelling/tehuis		2		4,5%		8		18,6%		6		9,8%
Taalbarrière		31		70,5%		23		53,5%		39		63,9%
Steekproef excl. kaderfouten	757		100,0%		758		100,0%		1100		100,0%	
Administratieve nonrespons	34		4,5%		36		4,7%		64		5,8%	
Onbewerkt retour		0		0,0%		1		0,1%		2		0,2%
Onvolledig bewerkt retour		7		0,9%		8		1,1%		24		2,2%
OP verhuisd in Nederland		27		3,6%		27		3,6%		38		3,5%
Anders(bijv. laptop gestolen)		0		0,0%		0		0,0%		0		0,0%
Respons	469		62,0%		446		58,8%		595		54,1%	
Volledig		459		60,6%		441		58,2%		589		53,5%
Partieel		0		0,0%		0		0,0%		0		0,0%
Afgebroken		10		1,3%		5		0,7%		6		0,5%
Non-Respons	254		33,6%		276		36,4%		441		40,1%	
Weigering		210		27,7%		184		24,3%		309		28,1%
Geen contact		11		1,5%		48		6,3%		48		4,4%
Geen gelegenheid tijdens veldwerkperiode		33		4,4%		44		5,8%		84		7,6%
Streng respons*			57,3%				55,1%				50,7%	

*Met strenge respons wordt bedoeld de volledige respons gedeeld op de uitgezette steekproef, inclusief herbenaderingen en kaderfouten.

Tabel 3 Respons Culturele Veranderingen (vervolg)				
Responsoverzicht CV Totaal				
Waarneemperiodes september 2012 tot en met februari 2013				
	Aantal	Aantal	%	%
Uitgezette steekproef	5166			
Kaderfouten	303		5,9	
OP overleden		13		4,3%
OP verhuisd naar buitenland		27		8,9%
Niemand komt in aanmerking als OP		0		0,0%
OP onbekend		43		14,2%
Instelling/tehuis		36		11,9%
Taalbarrière		184		60,7%
Steekproef excl. kaderfouten	4863		100,0%	
Administratieve nonrespons	265		5,4%	
Onbewerkt retour		9		3,4%
Onvolledig bewerkt retour		68		25,7%
OP verhuisd in Nederland		188		70,9%
Anders(bijv. laptop gestolen)		0		0,0%
Respons	2841		58,4%	
Volledig		2795		98,4%
Partieel		0		0,0%
Afgebroken		46		1,6%
Non-Respons	1757		36,1%	
Weigering		1375		78,3%
Geen contact		144		8,2%
Geen gelegenheid tijdens veldwerkperiode		238		13,5%
Streng respons*			54,1%	

*Met strenge respons wordt bedoeld de volledige respons gedeeld op de uitgezette steekproef, inclusief herbenaderingen en kaderfouten.

Tabel 4. Responsoverzicht SLI Cumulatief				
Steekproefmaanden	Wervingspercentage voor schriftelijke vragenlijsten	Aantal achtergelaten schriftelijke vragenlijsten	Responspercentage op schriftelijke vragenlijsten	Responsaantallen op schriftelijke vragenlijsten
September	89,8	380	87,6	333
Oktober	90,5	399	83,2	332
November	91,6	405	86,2	349
December	90,8	417	82,0	342
Januari	94,3	416	86,3	359
Februari	91,7	540	85,7	463
Totaal	91,5	2557	85,2	2178

3.6 Invoer

De SLI vragenlijsten werden wekelijks afgeboekt en ingevoerd door de Divisie Dataverzameling. De analyse en de kwaliteitscontrole van de ingevoerde vragenlijsten werden uitgevoerd door de Sector Arbeid Inkomen en Leefsituatie. Tabel 5 geeft de aantallen ingevoerde papieren vragenlijsten weer per maand en totaal.

Tabel 5. Overzicht ingevoerde schriftelijke vragenlijsten SLI per maand en totaal							
veldwerkmaand CV	201209	201210	201211	201212	201301	201302	totaal
PAPI A	161	166	172	164	176	248	1087
PAPI B	169	167	174	159	182	208	1059
SLI totaal	331	333	347	323	358	456	2146

4. Verwerken (data processing)

Het verwerken omvat de werkzaamheden die nodig zijn om de antwoorden van de respondenten te combineren met registerdata en om aan deze data vervolgens plausibele statistische data te kunnen ontlelen.

4.1 Proces

De onderzoeken Culturele Veranderingen (CV) en SCP Leefsituatie Index (SLI) worden apart verwerkt. In 2010 werden twee aparte bestanden aan het SCP opgeleverd. Deze keer zijn de beide onderzoeken door het CBS gekoppeld en als één bestand aan het SCP opgeleverd.

Stappen in verwerkingsproces voor CV

Stap 1 Respons CV

Het verwerkingsproces van Culturele Veranderingen start met het ophalen van de enquêtedata van de veldwerkmaanden september 2012 tot en met februari 2013. Er worden alleen records verwerkt met Eindresultaat=30=volledige respons.

Het veldwerk van CV vond in 2012 en in 2013 plaats. Daardoor komen in de enquêtedata zowel de gemeentecodes van 2012 als die van 2013 voor. Voor de weging is besloten als peildatum voor de populatie-aantallen 01-01-2013 te gebruiken. Daarom worden in deze stap ook de gemeentecodes van 2012 omgezet in die van 2013.

Stap 2 toevoegen GBA

Aan de personensteekproeven van onderzoeken die door de CBS Sector SAL (Sector Arbeid, Inkomen en Leefsituatie) worden verwerkt, worden gegevens uit de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) toegevoegd. Dit resulteert in een zogenaamd Achtergrondbestand. In deze stap worden de volgende GBA gegevens uit het Achtergrondbestand aan het responsbestand van CV toegevoegd:

- ag_Generatie (AflGeneratie)
- ag_Geslacht (GBAGeslacht)
- ag_Herkoms (herk3)
- ag_BurgStat (GBABurgerlijkeStaat)
- ag_PlaatsHH (PlaatsInHuishouden)
- ag_TypeHH (TypeHuishouden)
- ag_Lft (lft).

Stap 3 toevoegen GIR

Aan CV worden regionale kenmerken toegevoegd. Daarvoor wordt met behulp van de gemeentecode 2013 uit het CBS GIR (Statline tabel Gebieden in Nederland 2013) de volgende variabelen aan het responsbestand van CV toegevoegd:

- Arron
- Corop
- CoropS
- CoropP
- GGD
- KvK
- LandbGebied

- LandbGroep
- Landsdl
- Nuts1
- Nuts2
- Nuts3
- Politie
- Prov
- Ressort
- RPA
- Toer
- Veiligheid
- WGR
- StedAgg
- StadGew
- GemGro
- StedGem
- Inwoners
- StedOad
- Gr25.

Alleen de volgende variabelen zijn aan het SCP geleverd:

- provincie (prov)
- landsdeel (landsdl)
- stadsgewest (stadgew)
- stedelijkheid (stedgem).

Stap 4 Afleidingen

In deze stap worden een viertal variabelen afgeleid:

- Lft_111 uit de vragenlijstvariabele Lft
- Lft_11 uit de variabele ag_Lft uit het GBA
- Prov_12 is een andere codering van variabele Prov uit het GIR
- ProvPlus is een afleiding van Prov uit het GBA waarbij de vier grote gemeenten apart worden onderscheiden.

Stap 5 Inkomen toevoegen

In deze stap worden inkomensgegevens uit het Integrale Inkomensbestand 2010 aan het responsbestand van CV toegevoegd:

- BVRHINK
- BVRPRIMINKH
- BVRBESTINKH
- BVRGESTINKH
- BVRSAMHHR
- BVRBBIHALG1
- PINK
- PERSPRIM
- PERSBRUT
- SECCOAL1
- POSHHK
- BVRPERCGESTINKH.

Er is een inkomensklasse (HHInkomen) afgeleid van het gestandaardiseerd huishoudinkomen in percentielen (BVRPERCGESTINKH). Deze variabele is aangemaakt voor de weging en is ook gebruikt voor de non-responsanalyse.

Stap 6 Selectie variabelen

Bij de verwerking van CV heeft de selectie van (vragenlijst) variabelen pas in de laatste stap plaatsgevonden. Voor een lijst met variabelen die aan de CBS projectleider zijn CV opgeleverd zie Bijlage I.

Stappen in het verwerkingsproces voor SLI

Stap 1 Ophalen gegevens geworven personen voor SLI in CV

In de vragenlijst Culturele Veranderingen wordt aan het einde van het interview gevraagd of de onderzoekspersoon ook nog een schriftelijke vragenlijst wil invullen.

In stap 1 wordt van personen die geworven worden voor dit vervolgonderzoek SCP Leefsituatie Index (SLI) enkele identificerende gegevens geselecteerd. Bij de verwerking van SLI kan dan gecontroleerd worden of deze gegevens correct zijn, zodat er bij het koppelen van gegevens van SLI aan CV geen onverwachte problemen optreden.

Deze stap geeft tevens inzicht in het te verwachten aantal vragenlijsten voor SLI.

Tabel 6. Responsoverzicht CV en Werving SLI per maand

veldwerkmaand	201209	201210	201211	201212	201301	201302	totaal
Respons CV	423	441	442	459	441	590	2.796
Werving SLI							
Doet mee	384	398	406	417	416	540	2.561
Doet niet mee	25	28	25	29	12	27	146

De schriftelijke vragenlijst SLI wordt door de respondent naar het CBS teruggestuurd. De Divisie Dataverzameling heeft het volgende overzicht gemaakt van de respons op CV/SLI:

Tabel 7. Responsoverzicht CV/SLI totaal en target om SLI responsen te halen

	totaal			target
	N	%	%	
Uitzet CV	5166			
Respons CV	2795	54.1		54.4
Toezegging schriftelijke vragenlijsten	2557	91.5	100	90.0
v.w. # responsen op schr. vragenlijst	2045	80.0	80.0	85.0
# weigeraars/verhuisd/niet in staat	7		0.3	
# nog niet terugontvangen schr. vragenlijsten	505		19.7	
Geen toezegging schriftelijke vragenlijst	238	8.5		

Stap 2 verwerken schriftelijke vragenlijsten SLI

In 2008 was SLI aan de Enquête Beroepsbevolking (EBB) gekoppeld en is aan het SCP één bestand geleverd met zowel EBB als SLI variabelen.

In 2010 was SLI gekoppeld aan Culturele Veranderingen en zijn aan het SCP twee aparte bestanden geleverd, één met CV en één met SLI variabelen.

In 2012 is SLI weer aan CV gekoppeld en heeft het SCP gevraagd de gegevens in één bestand op te leveren.

In "Vergelijking_vrgl_SLI_2008_2010_2012.xlsx" zijn de SLI vragenlijsten van 2008, 2010 en 2012 vergeleken. Dit overzicht is gebruikt bij het aanpassen van de programmatuur van SLI 2010 voor de verwerking van SLI 2012.

In 2012 zijn er twee varianten van de vragenlijst SLI: variant A en variant B. De verschillen betreffen de laatste vier vragen over levensbeëindiging in het vragenblok Moreel.

De structuur van de vragenlijstvarianten is hetzelfde. In elke variant worden twee situaties geschetst waarover de mening van de respondent wordt gevraagd. Eerst (in V71 respectievelijk V73) wordt gevraagd in hoeverre de respondent het met het voorbeeld eens is (zonder meer / alleen onder voorwaarden / zeker niet / weet niet). Vervolgens kan de mening van de respondent toegelicht worden (in V72 respectievelijk V74).

Het verschil tussen variant A en B zit enkel in de gebruikte voorbeelden.

In de verwerking van SLI zijn deze variabelen V71 t/m V74 in twee varianten omgezet: V71A en V71B t/m V74A t/m V74B.

De vragenlijst SLI is een schriftelijke vragenlijst. De vragenlijst is ingetoetst door de Divisie Dataverzameling en wordt verder verwerkt bij de Sector SAL (Arbeid, Inkomen en Leefsituatie) van de Divisie SER (Sociaal-economische en ruimtelijke statistieken).

Bij de invoer van de schriftelijke vragenlijsten zijn van alle vragen alle antwoordmogelijkheden ingevoerd (zogenaamde "platte" invoer).

De variabelen in het bestand hebben een naam die is afgeleid van het vraagnummer en eventueel het nummer van de deelvraag. Bijvoorbeeld: vraag 10 heeft 5 deel-vragen, de variabelen heten dan V101 tot en met V105.

Voor elk hokje dat is aangekruist, is het bijbehorende cijfer ingetoetst (dat is het cijfer dat op de vragenlijst naast het hokje staat). Voor elk hokje dat niet is aangekruist, is een "+" ingetoetst (op het zogenaamde numerieke eiland van het toetsenbord), die automatisch omgezet is in "dontknow". Voor elk hokje kan dus alleen het bijbehorende cijfer of de "+" ingetoetst worden. Daardoor worden toetsfouten voorkomen.

Bij elke vraag wordt één antwoord verwacht. Toch kan het voorkomen dat een respondent meer dan één hokje aankruist. In dat geval moet een keuze gemaakt worden.

Dataverzameling heeft een data-entry programma gemaakt voor het invoeren van de schriftelijke vragenlijsten.

Bij de verwerking van SLI is een ander, uitbereider datamodel gemaakt dat alle variabelen bevat die tijdens de verwerking gebruikt zijn. Op het eind van de verwerking is er een kleiner datamodel gebruikt met alleen die variabelen die aan het SCP worden geleverd.

Tijdens de verwerking zijn per vraag een aantal extra variabelen gemaakt. De "platte invoer" wordt behouden en daarnaast worden verschillende variabelen gebruikt voor het omzetten van de invoer in een uitvoervariabele.

Bij vraag 3 bijvoorbeeld, over de soort woning waarin de respondent woont, zijn 7 antwoordmogelijkheden.

Er is een variabele Vo3_t gemaakt die bestaat uit 7 posities, voor elke antwoordmogelijkheid 1 positie. Als een hokje is aangekruist is de overeenkomstige positie "1" anders is het "0".

Het aantal aangekruiste antwoorden staat in Vo3_n.

Het uiteindelijke antwoord op vraag 3 staat in Vo3_r.

Wanneer $Vo3\_n=0$ (bij $Vo3\_t=0000000$), dan heeft de respondent géén antwoord gegeven en wordt $Vo3\_r=dontknow$.

Als $Vo3\_n=1$ dan heeft de respondent (zoals de bedoeling was) één hokje aangekruist, dat wordt rechtstreeks overgenomen in $Vo3\_r$.

Als $Vo3\_n>1$ dan heeft de respondent méér dan één hokje aangekruist. Dan is er random een keuze gemaakt uit de aangekruiste hokjes. Deze random keuze maakt gebruik van een startgetal dat per respondent en per vraag anders is. Daardoor is de random keuze van het antwoord zowel random voor elke respondent, als random voor elke vraag, als ook reproduceerbaar (wat betekent dat elke keer bij zelfde respondent, bij dezelfde vraag en bij dezelfde combinatie van antwoorden dezelfde keuze wordt gemaakt).

Voor de meeste vragen uit de vragenlijst is deze werkwijze gebruikt en komen er in het bestand drie variabelen voor: V^*_t , V^*_n en V^*_r .

Wanneer er in de antwoordmogelijkheden bijvoorbeeld "niet van toepassing" of "weet niet" of "nog nooit over nagedacht" voorkomt, dan wordt deze antwoordmogelijkheid niet meegenomen in de random selectie van teveel gegeven antwoorden. Dan bestaat er naast V^*_t ook een V^*_x . De V^*_n (die ook gebruikt wordt bij de random selectie) is dan gebaseerd op de V^*_x . Dit komt voor bij de vragen 17, 18, 23, 57, 58, 59, 62 en 64.

Soms is er nog een extra correctie nodig (bijvoorbeeld als gevolg van routing tussen vragen), dan is een variabele V^*_c aangemaakt.

4.2 Bestandsopbouw, controles en oplevering

De opleverdatum van het bestand was op 2 juli 2013. Het bestand bevatte 2796 CV records en 2146 SLI records. In paragraaf 4.3 wordt ingegaan op de controles op dit bestand.

4.3 Controleren en uniformeren waarneemdata

CV

De vragenlijst van Culturele Veranderingen is een computergestuurde vragenlijst, waardoor er tijdens het afnemen van de vragenlijst range- en routingcontroles plaatsvinden. In de verwerking van de enquêtedata hoeven daarom geen range- en routingcontroles te worden uitgevoerd.

Bij de verwerking van Culturele Veranderingen is géén uniform datamodel gemaakt. Het uniformeren heeft tot doel vragenlijsten met verschillende datamodellen samen te voegen in één uniform datamodel (vragenlijsten die via internet worden afgenomen, worden anders geprogrammeerd dan vragenlijsten die door CBS-interviewers face-to-face dan wel telefonisch worden afgenomen; bijvoorbeeld vanwege schermopmaak of omdat vragen niet altijd precies hetzelfde gesteld kunnen worden in de verschillende modes). De vragenlijst van CV is alleen CAPI (face-to-face) waargenomen. Er hoeft daardoor maar één vragenlijst datamodel verwerkt te worden.

Het selecteren van variabelen en eventueel aanpassen van (te lange) teksten bij de vragenlijstvariabelen is aan het einde van het verwerkingsproces gebeurd.

SLI

De vragenlijst van SLI is een schriftelijke vragenlijst. Deze vragenlijsten worden zo eenvoudig mogelijk gehouden, maar soms komt er toch een routing voor. Niet alle respondenten volgen deze routing.

Meestal wordt bij een vraag slechts één antwoord verwacht. Toch komt het voor dat respondenten meerdere antwoorden aankruisen.

In de verwerking worden eerst alle vragen afzonderlijk behandeld. Indien meer antwoorden gegeven zijn waar er maar één verwacht wordt, wordt random één van de gegeven antwoorden gekozen. Wanneer er een routing is tussen vragen en de antwoorden op de betrokken vragen zijn niet consistent, worden antwoorden eventueel gecorrigeerd.

De vragenlijst van SLI kent twee varianten. Bij het invoeren van de vragenlijsten is voor elke variant een invoerprogramma gebruikt. In de verwerking zijn deze varianten in één datamodel samengevoegd waarbij van de betrokken variabelen twee varianten zijn gemaakt (V71A t/m V74A en V71B t/m V74B).

4.4 Typeren

In de vragenlijst van Culturele Veranderingen komen vragen voor over onderwijs. Met behulp van een typeerproces wordt het hoogst behaalde opleidingsniveau (OplHB_SOI5) afgeleid. In het verwerkingsproces van CV worden twee afleidingen gemaakt (Oplniveau en oplniv5). Aan het responsbestand van CV worden alleen de afgeleide onderwijsvariabelen toegevoegd. (Schema 1)

Schema 1: Typeren onderwijsvariabelen

Vragenlijst Culturele Veranderingen			
	Achtergrondvragen		
		PV_Basis	
		Onderw_Act_T	
		ActOpl ActODuur Af4WkO Af4WkODuur Af4WkOLang	
		Onderw_Act_Lang	
		NivAct SrtVMBO SrtMBO BOLBBL DuurHBO SrtHBOKort SrtUniv OplCursus DiplomHavoVWO Klas4 Diplom Afrond	

			Afl_RouteOG
		Onderw_Gevolgd	
			OplNaLO BuitLand NivGev[1..9] EbbAflHgstNivGev SrtLBO SrtVMBO SrtMBO LeerlingW BOLBBL DuurHBO SrtHBOKort SrtUniv OplCursus DiplomHavoVWO Klas4 Diplom Afrond NivBeh[1..10] EbbAflHgstNivBeh DeelCertBeh Klas4Beh SrtLBOBeh SrtVMBOBeh SrtMBOBeh LeerlingWBeh BOLBBLBeh DuurHBOBeh SrtHBOKortBeh SrtUnivBeh OplCursusBeh
		Onderw_BuitLand	
			DiplomBL AfgerondBL NivBehBL SrtUnivBL BasisOW KlasGroep
	Typeerproces		
			OplHb_SOI5
	Afleidingen		
			oplniveau oplniv5

Tabel 8. Afleiding opleidingsniveau

Lft	OplHb_SOI5	oplniveau	
0..11	-	96	jonger dan 12 jaar
12..14	-	97	12, 13 of 14 jaar
15..200	000	99	onbekend
	111	10	basisonderwijs
	121	20	Vmbo-b/k, mbo 1
	122	21	Vmbo-g/t, avo onderbouw
	211	31	Mbo 2 en 3
	212	32	Mbo 4
	213	33	Havo, vwo
	311	40	Hbo-, wo-bachelor
	321	50	Hbo-, wo-master, doctor
	990	99	onbekend
	onbekend	99	onbekend

4.5 Verrijken

Verrijken is het overnemen van variabelen uit andere bronnen in het onderzoeksbestand. Daartoe wordt het onderzoeksbestand gekoppeld met de betreffende bronnen.

Het responsbestand van CV wordt verrijkt met gegevens uit de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA), uit de Statline tabel Gebieden in Nederland (GIR) en uit het integrale inkomensbestand van het CBS.

Uit het GBA worden kenmerken van de onderzoekspersoon en van het huishouden waartoe deze behoort overgenomen.

Uit het GIR worden regionale kenmerken aan de woongemeente van de onderzoekspersoon toegevoegd.

Uit het inkomensbestand worden inkomensvariabelen op huishoudniveau, de samenstelling van het huishouden en de positie van de onderzoekspersoon ten opzichte van de hoofdkostwinner, alsmede de sociaal-economische categorie van de onderzoekspersoon overgenomen.

4.6 Afbakenen statistische respons

Wat wel of geen statistische respons is, wordt per onderzoeksdeel (CV of SLI) bepaald. .

CV

Voor Culturele Veranderingen (CV) is de variabele Eindresultaat uit de vragenlijst gebruikt. Alleen vragenlijsten met volledige respons zijn verwerkt.

SLI

Enkele schriftelijke vragenlijsten SLI zijn (bijna) leeg teruggestuurd naar het CBS. Deze konden niet als respons worden afgeboekt en zijn verder ook niet verwerkt.

Er bleken 6 SLI vragenlijsten ingevoerd te zijn van personen die in Culturele Veranderingen niet hadden aangegeven de SLI vragenlijst te willen invullen. Deze SLI vragenlijsten zijn wel verwerkt en aan CV gekoppeld [1].

Er zijn om verschillende redenen SLI vragenlijsten tijdens de verwerking non-respons gemaakt. Er bleken een aantal vragenlijsten SLI dubbel te zijn ingevoerd, In het data-entry programma was de WE_ID een sleutelvariabele die niet gewijzigd kon worden. In het begin werd een vragenlijst dan helemaal opnieuw ingevoerd. Hiervan zijn de dubbele records tijdens de verwerking non-respons gemaakt [2]. Later werd bij foutieve WE_ID's door Dataverzameling de correcte WE_ID gezocht en werden deze WE_ID's door SAL in de verwerking gecorrigeerd [5].

Er zijn ook vragenlijsten ingevoerd die toch teveel lege antwoorden bleken te bevatten. Deze zijn na controle, tijdens de verwerking alsnog non-respons gemaakt [3].

CV en SLI zijn gebaseerd op een personensteekproef. Het is dan de bedoeling dat de getrokken steekproefpersoon zowel de CV en de SLI vragenlijst beantwoordt. In een aantal gevallen bleek de SLI vragenlijst door een andere persoon te zijn ingevuld. Deze records zijn non-respons gemaakt [4]. Uiteindelijk waren er 2.146 SLI vragenlijsten respons.

Tabel 9. Ingevoerde en verwerkte vragenlijsten SLI, versie A, B en totaal

SLI PAPI	A	B	totaal
ingevoerd	1.101	1.078	2.179
[1] wel PAPI maar in CV niet geworven voor SLI	1	4	5
[2] PAPI dubbel ingevoerd	3	4	7
[3] PAPI ingevoerd maar helemaal DONTKNOW	4	2	6
[4] PAPI invuller verschillend van OP CV	4	7	11
verwerkt	1.088	1.060	2.146
[5] waarvan WE_ID gecorrigeerd	23	26	49

4.7 Afleiden

Afleidingen in het verwerkingsproces van Culturele Veranderingen zijn:

Tabel 10.a. Afleiding leeftijd

ag_Lft <i>Achtergrond</i>	Lft_11
16,17	1
18,19	2
20..24	3
25..29	4
30..34	5
35..39	6
40..49	7
50..59	8
60..69	9
70..79	10
80..200	11

Tabel 10.b. Afleiding provincie

Prov	Prov_12	
onbekend	0	onbekend
20	1	Groningen
21	2	Friesland
22	3	Drenthe
23	4	Overijssel
24	5	Flevoland
25	6	Gelderland
26	7	Utrecht
27	8	Noord-Holland
28	9	Zuid-Holland
29	10	Zeeland
30	11	Noord-Brabant
31	12	Limburg

Tabel 10.c. Afleiding Provplus

Prov	Gemeente_code	ProvPlus	
EMPTY	-	0	onbekend
20	-	1	Groningen
21	-	2	Friesland
22	-	3	Drenthe
23	-	4	Overijssel
24	-	5	Flevoland
25	-	6	Gelderland
26	<> 0344	7	Utrecht excl gemeente Utrecht
	= 0344	16	gemeente Utrecht
27	<> 0363	8	Noord-Holland excl Amsterdam
	= 0363	13	Amsterdam
28	<> 0518 & <> 0599	9	Zuid-Holland excl Rotterdam en Den Haag
	= 0599	14	Rotterdam
	= 0518	15	Den Haag
29	-	10	Zeeland
30	-	11	Noord-Brabant
31	-	12	Limburg

Tabel 10.d. Afleiding gestandaardiseerd besteedbaar inkomen

BVRPERCGESTINKH	hhinkomen	
2010		
onbekend	1	laag (0 t/m 39%)
0..39	1	laag (0 t/m 39%)
40..69	2	midden (40 t/m 79%)
70..99	3	hoog (80 t/m 99%)

Tabel 10 e. Afleiding burgerlijke staat

Burg_staats Vragenlijst	ag_BurgStaats Achtergrond	Burg_staats
onbekend	1	1
	2	2
	3	3
	4	4
1	-	1
2	-	2
3	-	3
4	-	4

4.8 Maken tabellen, aggregeren

Voor Culturele Veranderingen en de Leefsituatie Index zijn geen tabellen gemaakt, alleen bestanden.

4.9 Statistisch beveiligen

De aan het SCP geleverde bestanden van Culturele Veranderingen en Leefsituatie Index zijn niet beveiligd. Dat zal wel gebeuren met de DANS bestanden.

Alleen identificerende variabelen (zoals Postcode, Veilignummer en RINPersoon) worden niet aan het SCP geleverd (en dus uit de bestanden verwijderd).

4.10 Output van verwerken

Het verwerkingsproces heeft uiteindelijk de volgende microdatabestanden opgeleverd.

- het CV Responsbestand uit stap 6 (zie paragraaf 4.1);
- de afleidingen van onderwijs (oplniveau & oplniv5, zie paragraaf 4.4);
- de weegvariabelen (zie paragraaf)
- RINPersoonS & RINPersoon om te kunnen verrijken ;
- het SLI responsbestand (gekoppeld aan het CV responsbestand);
- een HHleden bestand met het aantal huishoudleden en voor elk huishoudlid de leeftijd en het geslacht zoals dat in de GBA bekend is. Ook dit bestand is gekoppeld aan het CV responsbestand.

5. Inhoudelijke analyses en weging

5.1 Trendbreukanalyse

Er heeft geen trendbreukanalyse plaatsgevonden. De inhoudelijke analyse zal in eerste instantie worden opgepakt door onderzoekers van het SCP.

5.2 Non-responsanalyse

Er is een non-responsanalyse uitgevoerd op de data om na te gaan of en in welke mate de respons selectief is. In een aparte rapportage wordt hiervan verslag gedaan (zie verder Coumans, Culturele Veranderingen/ SCP Leefsituatie Index 2012, Non-responsanalyse).

5.3 Wegen

Het wegen is de activiteit waarbij weegfactoren worden bepaald. In het weegmodel staat beschreven hoe het wegen moet plaatsvinden.

Bij het wegen wordt de verdeling van variabelen in de steekproef in overeenstemming gebracht met de verdeling daarvan in de populatie. Daartoe wordt aan iedere case een gewicht toegekend. Ten bate van het wegen zijn populatietotalen (van hulpvariabelen) nodig.

De steekproef van CV is zelfwegend en daarom zijn de insluitgewichten aan elkaar gelijk. Bij een weging corrigeren we met het insluitgewicht altijd eerst voor ongelijke insluitkansen in de steekproef. Bij CV heeft iedereen dezelfde kans om in de steekproef te komen en daarom ook iedereen hetzelfde insluitgewicht. Daarna corrigeer je dan voor selectiviteit in de respons met de correctiegewichten. Het eindgewicht is het product van insluitgewicht en correctiegewicht.

SLI is een vervolgonderzoek op CV, waardoor de steekproef voor SLI de (selectieve) respons is van CV. Daar wordt voor gecorrigeerd met de eindgewichten van CV, omdat die de steekproef van SLI weer 'representatief' maken voor de populatie met betrekking tot de achtergrondkenmerken in de weging. De eindgewichten van CV worden als insluitgewicht gebruikt voor SLI, waardoor de SLI steekproef niet selectief is. Niet iedereen die mee doet met CV doet ook mee met SLI. Er is weer sprake van (selectieve) uitval. Voor die selectiviteit in de respons bij SLI wordt in de 2e weging gecorrigeerd met correctiegewichten om de respons van SLI weer 'representatief' te maken. Het totale of eindgewicht van SLI is dan weer insluitgewicht x correctiegewicht.

Voor CV/SLI 2012 zijn de applicaties Bascula en R gebruikt voor de weging. Als weegmodel voor CV is het model van 2010 gebruikt met een kleine aanpassing, namelijk:

geslacht(2) x { leeftijd(11) + burgerlijkestaat(4) + provincie(12) } +
stedelijkheidsgraad(5) x leeftijd(11) +
herkomst(3) +
typehuishouden(3) +
CWI(2) +
huishoudinkomen(3)

Het verschil met het model van 2010 is, dat leeftijd(10) vervangen is door leeftijd(11). De laagste leeftijdscategorie bij leeftijd(10), 16-19 jarigen, is opgedeeld in 16-17 jarigen en 18-19 jarigen, omdat alleen personen van 18 jaar of ouder tot de doelpopulatie van SLI behoren. Door

leeftijd(11) te gebruiken in de weging van CV komt het aantal personen van 18 of 19 jaar in de eindgewichten van CV overeen met de populatie. Indien leeftijd(10) gebruikt wordt hoeft dit niet zo te zijn en kan de verdeling in de eindgewichten van CV voor de 18 en 19 jarigen afwijken van de populatie. Voor SLI is de leeftijd in 10 klassen verdeeld, omdat de laagste categorie (16 en 17-jarigen) daar niet gevuld is. Het weegmodel voor SLI 2012 is in overeenstemming met het model van CV gekozen. Dit is hetzelfde model maar leeftijd(11) is vervangen door leeftijd(10) vanwege de verschillende doelpopulaties. Door hetzelfde model te kiezen blijven de randtotalen waarvoor gecorrigeerd is bij CV ook na de weging van SLI behouden en dit komt de vergelijkbaarheid tussen de onderzoeken ten goede. Vergeleken met de weging van SLI 2010 is de term 'stedelijkheidsgraad(5)' vervangen door 'stedelijkheidsgraad(5) x leeftijd(10)'. Er wordt dus nu ook binnen elke klasse van stedelijkheidsgraad gecorrigeerd voor leeftijd.

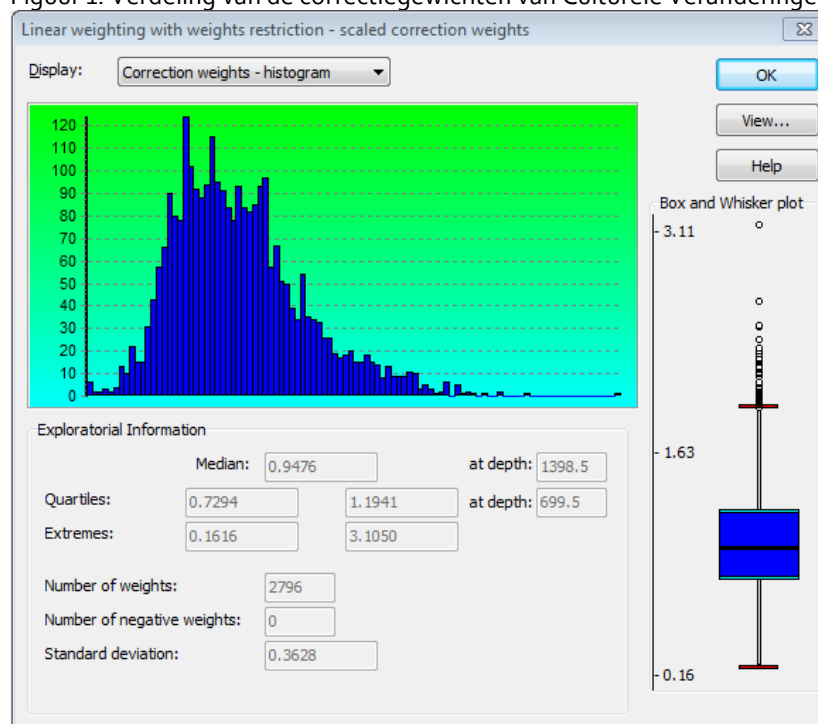
Er is voor beide onderzoeksgedeeltes (CV en SLI) een alternatief weegmodel toegepast, om na te gaan of de gewichten geoptimaliseerd konden worden. Voor CV zag dit model er als volgt uit:

$$\begin{aligned} &\text{geslacht}(2) \times \{ \text{leeftijd}(11) + \text{burgerlijkestaat}(4) + \text{provincieplus}(16) \} + \\ &\quad \text{stedelijkheidsgraad}(5) \times \text{leeftijd}(11) + \\ &\quad \text{herkomst}(3) \times \{ \text{geslacht}(2) + \text{leeftijd}(7) + \text{landsdeel}(4) \} + \\ &\quad \text{typehuishouden}(5) + \\ &\quad \text{CWI}(3) + \\ &\quad \text{huishoudinkomen}(3) \times \{ \text{provincieplus}(16) + \text{landsdeel}(4) + \text{stedelijkheidsgraad}(5) \} \end{aligned}$$

Dit model leidt tot een grotere spreiding van de correctiegewichten vergeleken met het boven beschreven model, maar de uiteindelijke resultaten op een aantal belangrijke doelvariabelen weken nauwelijks af. Voor SLI is een vergelijkbaar model getest voor zover de celvulling van de kleinere respons dat toeliet, maar ook hier nam de spreiding van de gewichten toe zonder dat het tot duidelijke verschillen in de uitkomsten leidde. Na overleg met de projectleider van het SCP is uiteindelijk gekozen voor de modellen uit 2010.

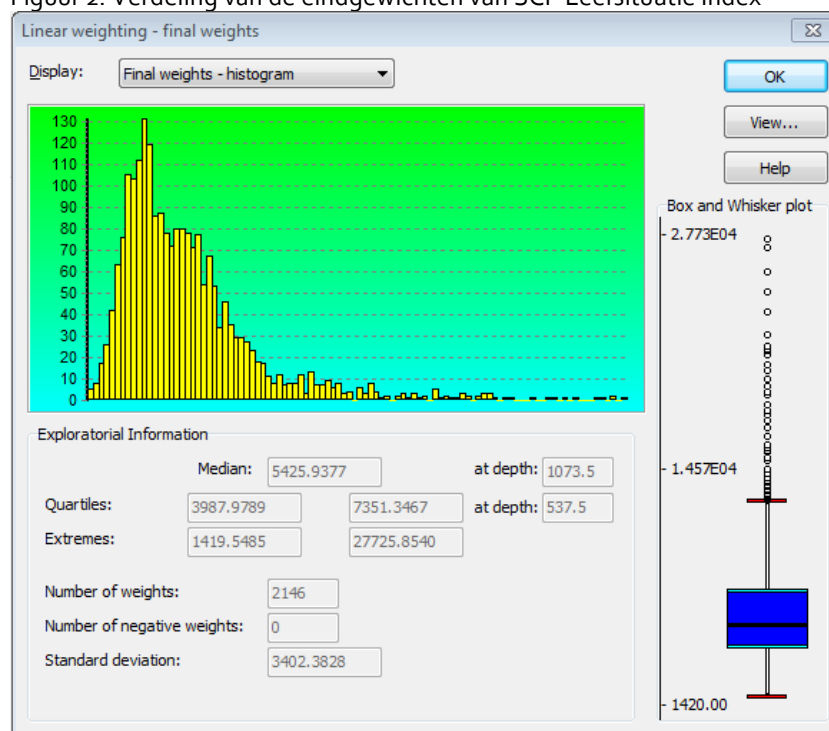
Met Behulp van Bascula wordt lineair gewogen. Om negatieve gewichten te voorkomen moet het Huang-Fuller-algoritme worden toegepast. Zonder begrenzing treedt 1 negatief gewicht op en er is 1 iteratie nodig om het negatieve gewicht te voorkomen. De resulterende verdeling van de correctiegewichten van CV is te zien in Figuur 1. Voor deze correctiegewichten is de mediaan 0,9476, de standaardafwijking is 0,3628, de extrema zijn 0,1616 en 3,1050 en het eerste en derde kwartiel zijn 0,7294 en 1,1941.

Figuur 1: Verdeling van de correctiegewichten van Culturele Veranderingen

Bij de weging van SLI treden geen negatieve gewichten op en is dus geen begrenzing nodig. De resulterende verdeling van de eindgewichten van SLI is te zien in Figuur 2. Voor deze eindgewichten is de mediaan 5.426, de standaardafwijking is 3.402, de extrema zijn 1.420 en 27.726 en het eerste en derde kwartiel zijn 3.988 en 7.351.

Figuur 2: Verdeling van de eindgewichten van SCP Leefsituatie Index

5.4 Controleren tabellen: plausibiliteitanalyse

Er heeft geen plausibiliteitsanalyse plaatsgevonden. Dit zal net als de inhoudelijke analyses worden gedaan door onderzoekers van het SCP. Wel is in het kader van het toepassen van een alternatieve weging een beperkte plausibiliteitsanalyse gedaan om twee weegmodellen te vergelijken op een aantal doelvariabelen (zie paragraaf 5.3). Deze tabel is ook voorgelegd aan de projectleider van het SCP.

6. Afronden onderzoek

Voor de verwerking van CV is de volgende programmatuur gebruikt:

- JCS, Blaise en SPSS
- SLI is verwerkt met JCS en BLAISE verwerkt. Alleen van de eindbestanden van SLI zijn
- SPSS-bestanden SAV gemaakt.

Bij verwerking wordt een vaste mappenstructuur gehanteerd waarin onderzoeken worden verwerkt. Van alle onderzoeken worden de programmatuur en zogenoemde rustpunten in de verwerking (start door ophalen vragenlijsten, hulp-, tussen- en eindbestanden, opgeleverde bestanden).

Voor een deel is de programmatuur zelf-documenterend. Wijzigingen in de programmatuur worden vastgehouden, zodat geleverde bestanden gereconstrueerd kunnen worden.

Voor het samenstellen van de eindbestanden voor oplevering is gebruik gemaakt van SPSS. Alle bewerkingen en koppelingen zijn vastgelegd in spss-syntaxen. Voor de non-responsanalyse zijn R-indicatoren berekend; hiervoor is het programma 'R' gebruikt. Ook hiervan zijn de zogenoemde 'scripts' bewaard.

Voor de berekening van de gewichten zijn zowel Bascula en 'R' gebruikt. Zie ook paragraaf 5.3.

BIJLAGE I

Variabelen die aan de Projectleider van CV/SLI binnen het CBS zijn opgeleverd

Vragenlijst algemeen deel		
	Ident	Veldwerkperiode
	Ident	WE_ID
	NAW	Gemeente_code
	NAW	Postcode_num
	NAW	Plaatsnaam
	NAW	Geslacht
	NAW	Burg_staat
	NAW	Geb_land
	NAW	Nationaliteit
Vragenlijst Culturele Veranderingen		
	Opening	
	JongKind	
	Achtergrondvragen	
	Lft_OP	
	PV_Basis.BetWerk	Betwrknu
	BetWrkNu2	
	UrenWeek	
	IsHetDan	
	Werknemer	
	BedrPrak	
	MaatsPos	
	Ooit12	
	VAR1061A	
	VAR1061B	
	VAR1062A	
	VAR1062B	
	EigenLevenWelvaartEnSocialeZekerheid	
		Welvaart
		V401
		VAR648
		VAR149
		VAR1358
		VAR058
		VAR059
		VAR365
		VAR065
		VAR091
		VAR055
		VAR066
		VAR092
	SocZeker	

		VAR571 VAR573 VAR154 VAR155 VAR156 VAR157A VAR154A VAR164 VAR165 VAR1344
	Geloof	VAR198A VAR198 VAR201A VAR201B VAR204 INT229 VAR1345 VAR211 VAR205 VAR206 VAR208 VAR209 VAR1346 VAR1320 VAR1321 VAR1322
	VetrouwenEnSamenleving	VAR229 INT218 INT219 INT221 INT222 INT711 INT712 INT713 INT714 INT715 INT716 VAR433 VAR439 VAR1329 VAR1330 VAR445 VAR446

	VAR104608
	VAR104609
	VAR104610
	VAR104611
	VAR104612
Misdaad	
	VAR687
	VAR689
	VAR953
	VAR1265
	VAR351
	VAR595
VerlenenVanHulpEnMoreleKwesties	
	VAR1347
	VAR1348
	VAR1349
	VAR1350
	VAR1335
	VAR1351
	VAR1352
	VAR1353
	VAR1354
	VAR544
	VAR1355
	VAR757BM41
	VAR1318
	VAR347
PositieVanDeVrouw	
	IntSDQ3
	VAR1356
	VAR1357
	VAR1017
	VAR357
	Intoo76
	VAR1338
	VAR516
PositieVanAllochtonen	
	VAR683B
	VAR728B
	VAR729B
	VAR546
	VAR758
	VAR759
	VAR1031
	VAR1103

	VAR1104 VAR1106 VAR1315A VAR1359 VAR1360 VAR1361 VAR1362 VAR1363 VAR1364 VAR1365 VAR1311 VAR1312 VAR1313 VAR1314
Verwerking Culturele Veranderingen	
GBA	
	ag_Generat ag_Geslacht ag_herkomst ag_BurgStat ag_Plaatslh ag_Typehh ag_lft
GIR	
	gemcode Landsdl StadGew StedGem
Inkomen	
	BVRHINK BVRPRIMINKH BVRBESTINKH BVRBRUTINKH BVRGESTINKH BVRSAMHHR BVRBBIHALG1 PINK PERSINK PERSPRIM PERSBRUT SECCOAL1 POSHHK
Afleidingen	
	hhinkomen lft_11

	provplus prov_12 hhinkomen
CWI	
	<i>rinpersoons</i> <i>rinpersoon</i> cwi_ingeschreven